

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Факультет спеціальної освіти, психології і соціальної роботи
Кафедра соціальної педагогіки і соціальної роботи

Дипломна робота магістра

з теми: **«РОЛЬ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПІДВИЩЕННІ
СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ НАСЕЛЕННЯ»**

Виконала:
магістрантка 2 курсу, Sz1-M20 групи
спеціальності 232 Соціальне забезпечення
Хоростківська Юлія Михайлівна

Керівник:
Опалюк Т.Л., доктор педагогічних наук,
професор, завідувач кафедри соціальної
педагогіки
і соціальної роботи

Рецензент:
Віннічук О.В., кандидат політичних наук,
доцент кафедри політології та філософії

Кам'янець-Подільський – 2021 рік

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ	2
ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ РОЛІ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ У ПІДВИЩЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ НАСЕЛЕННЯ	9
1.1 Реклама як предмет дослідження у різних наукових дисциплінах	9
1.2 Стан дослідженості проблеми негативного впливу засобів масової інформації в теоретичних джерелах.....	16
1.3 Сутнісна характеристика негативного впливу засобів масової інформації на стан соціальної захищеності населення	27
Висновки до розділу 1	39
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ ЩОДО ПІДВИЩЕННЯ СОЦІАЛЬНОЇ ЗАХИЩЕНОСТІ НАСЕЛЕННЯ ПІД ВПЛИВОМ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ.....	41
2.1 Критерії, показники і рівні оцінки підвищення соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації.....	41
2.2. Методика дослідження ролі засобів масової інформації у підвищенні соціальної захищеності населення.....	51
2.3. Змістово-методичне забезпечення реалізації соціально-педагогічних умов підвищення соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації.....	67
Висновки до розділу 2	76
ВИСНОВКИ.....	79
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	83
ДОДАТКИ.....	91

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ СКОРОЧЕНЬ

ЗМІ	Засоби масової інформації
ЗУ	Закон України
ЗЗСО	Заклади загальної середньої освіти
НО	Неурядові організації
ВІЛ	Вірус імунодефіциту людини
СНІД	Синдром набутого імунодефіциту
ПК	Персональний комп'ютер
ІЗ	Інтернет-залежність
КЗ	Комп'ютерна залежність
ЕГ	Експериментальна група
КГ	Контрольна група

ВСТУП

Актуальність теми. Розвиток інформаційного суспільства актуалізує проблему різновекторного впливу на соціалізацію особистості засобів масової інформації (мас-медіа). Попри те, що вони продукують особистісно значущий контент, простежуємо вагому частку тих, котрі поширюють деформовані цінності й пропагують асоціальні дії людини.

Завдання подолання негативного впливу засобів масової інформації на соціалізацію особистості визначено у законах України «Про доступ до публічної інформації» (2015), «Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю» (2001, із змінами від 19.12.2017), «Про освіту» (2017); державних стратегіях: Національна стратегія розвитку освіти в Україні на 2012–2021 роки (2012), Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні (2013); Концепція впровадження медіаосвіти Національної академії педагогічних наук України (2016).

За результатами вивчення теоретичних джерел з'ясовано стан дослідження різних аспектів соціалізації особистості, а саме: засади соціалізації особистості (Г. Андрєєва, А. Афонов, І. Богданова, А. Босе, Ф. Гіддінгс, Н. Голованова, Е. Дюркгейм, М. Євтух, Л. Мардахаєв, М. Мосс, А. Мудрик, Ф. Мустаєва, М. Папуча, Т. Парсонс, С. Савченко, Г. Тард та ін.); соціально-педагогічний супровід соціалізації молодших школярів у сучасному інформаційному просторі (О. Петрунько, С. Семчук, А. Тадаєва); технології соціально-педагогічної роботи з підлітками (Т. Журавель, Н. Зимівець, Н. Максимовська, Д. Малков, О. Панагушина, І. Рогальська, С. Чернета); вплив засобів масової інформації на особистість (Дж. Брайант, Т. Вакуліч, Т. Карабін, О. Кудашкіна, Р. Пацлаф, Д. Попова, С. Семчук, С. Шандрук); медіаосвіта та медіаграмотність особистості (О. Волошенюк, О. Федоров, Н. Череповська); особливості просоціального впливу соціальної реклами на особистість (Н. Лисиця, О. Сватенков, С. Толстоухова); формування критичного мислення дітей та підлітків (Т. Воропай, А. Кроуфорд, С. Метьюз, Т. Олійник, В. Саул, С. Терно, А. Тягло); проблема профілактики та корекції Інтернет-залежності (С. Бернштейн, І. Голдберг, М. Гріффітс, С. Кінг, Ф. Саглам, Дж. Салер,

К. Янг); комп'ютерної адикції підлітків (Т. Больбот, Н. Сергєєва, Л. Юр'єва) та формування в підлітків безпечної поведінки в Інтернет-мережі (М. Снітко).

Отже, актуальність означеної проблеми, її недостатня розробленість у сучасній соціологічній, психологічній, економічній теорії та практиці, визначені суперечності зумовили вибір теми дипломної роботи – «Роль засобів масової інформації у підвищенні соціальної захищеності населення».

Об'єктом дослідження є стан соціальної захищеності та соціалізації населення, зокрема підлітків, через засоби масової інформації

Предметом дослідження є особливості соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації.

Мета дослідження – обґрунтувати та експериментально перевірити умови підвищення соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації.

Для реалізації поставленої мети визначено такі **завдання дослідження**:

1. З'ясувати стан дослідженості проблеми впливу засобів масової інформації на соціалізацію населення, зокрема підлітків у теоретичних джерелах.

2. Охарактеризувати сутність негативного впливу масової інформації на стан соціальної захищеності населення.

3. Виокремити критерії, показники та рівні підвищення соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації.

4. Розробити методіку дослідження ролі засобів масової інформації у підвищенні соціальної захищеності населення.

5. Обґрунтувати соціально-педагогічні умови підвищення соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації та здійснити їх експериментальну перевірку.

Теоретико-методологічну основу дослідження становлять положення особистісно орієнтованого (І. Бех, С. Подмазін), системного (С. Гончаренко)

підходів; концептуальні засади процесу соціалізації особистості (Т. Алексеєнко, А. Капська, Л. Коваль, М. Лукашевич, В. Москаленко, Л. Орбан-Лембрик, С. Харченко); положення щодо ролі соціальних інститутів у процесі соціалізації підростаючого покоління (О. Безпалько, І. Зверева, Г. Іванюк, Т. Окушко, А. Рижанова); технології соціально-педагогічної роботи з підлітками (Р. Вайнола, Т. Веретенко, Н. Заверико, Т. Лях); положення про особливості соціалізації особистості в підлітковому віці (О. Леонт'єв, І. Кон, А. Реан, Д. Фельдштейн), соціалізація в інформаційному середовищі (В. Іванов, Л. Найд'юнова, Г. Онкович, Б. Потятиник, Г. Почепцов), психологічні основи Інтернет-залежності особистості (О. Камінська).

Для досягнення мети та розв'язання поставлених завдань дослідження використано комплекс **методів**, з-поміж яких *теоретичні*: аналіз, синтез, порівняння й систематизація психологічних, педагогічних та соціально-педагогічних джерел – для визначення сутності основних понять дослідження і з'ясування стану дослідженості проблеми негативного впливу засобів масової інформації на соціалізацію підлітків; порівняння, узагальнення й класифікація наукових підходів – для обґрунтування критеріїв, показників, рівнів та соціально-педагогічних умов подолання негативного впливу засобів масової інформації на соціалізацію підлітків; *емпіричні*: письмове опитування (анкетування) підлітків та їхніх батьків – із метою дослідження рівня обізнаності з проблемою негативного впливу засобів масової інформації на особистість; тестування підлітків – для визначення рівнів їхньої тривожності та агресивності; вивчення продуктів діяльності підлітків; метод незалежних експертних оцінок – для визначення розвитку комунікативних умінь підлітків у соціальному середовищі; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний, контрольний етапи) – для виявлення динаміки подолання негативного впливу засобів масової інформації на соціалізацію підлітків і перевірки ефективності визначених соціально-педагогічних умов щодо подолання негативного впливу засобів масової інформації на соціалізацію підлітків в освітньому процесі закладів загальної середньої освіти; *методи*

математичної статистики – для перевірки ефективності виокремлених соціально-педагогічних умов подолання негативного впливу засобів масової інформації на соціалізацію підлітків.

Практичне значення результатів дослідження полягає у тому, що матеріали дипломної роботи можуть використовуватися студентами при вивченні загальних аспектів щодо ролі засобів масової інформації у підвищенні соціальної захищеності населення, а також вчителями шкіл, соціальними працівниками та фахівцями центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Експериментальна база: Кам'янець-Подільський міський Центр соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, СЗОШ №1, спеціалізований ліцей «Славутинка» (Хмельницька область), НВК «ЗОШ I-III ст. № 1- гімназія» м. Копичинці, Загальноосвітня школа I-III ступенів № 2 м. Копичинці (Тернопільська область).

Апробація результатів дослідження. Матеріали дипломної роботи магістра були апробовані на Всеукраїнській науково-практичній конференції «Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи» (м. Кам'янець-Подільський, 8 квітня 2021 року), XI Міжнародній науково-практичній конференції «Соціальна політика: концепції, технології, перспективи» (м. Київ, 20 квітня 2021 року) в Національному педагогічному університеті імені М.П. Драгоманова та V Всеукраїнському науково-методичному семінарі «Підготовка майстра виробничого навчання, викладача професійного навчання до впровадження в освітній процес інноваційних технологій» (м. Глухів, 5 листопада 2021 року).

Дипломна робота магістра виконана на замовлення Кам'янець-Подільського міського Центру соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді.

Публікації. За результатами проведеного дослідження опубліковано статтю: Роль засобів масової інформації у підвищенні соціальної захищеності населення. Актуальні проблеми соціальної роботи: досвід і перспективи: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Кам'янець-Подільський, 8 квітня 2021 року) / [ред. колегія: Л.П. Мельник, Т.Л. Опалюк]

Кам'янець-Подільський: видавець Ковальчук О. В., 2021. 124 с., С. 85-89, у співавторстві із науковим керівником.

Структура роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, списку використаних джерел та додатків. Загальний обсяг роботи становить 148 сторінок, з них – 82 сторінки основного тексту. Список використаних джерел нараховує 74 позиції, 4 з яких іноземною мовою.

ВИСНОВКИ

У дипломній роботі подано теоретичне узагальнення й практичне розв'язання соціально-педагогічних умов підвищення соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації, що відображено у змістово-методичному забезпеченні діяльності соціального працівника у закладах загальної середньої освіти, неурядових організаціях. Результати здійсненого дослідження дають підстави для таких висновків:

Відповідно першого завдання дослідження з'ясовано стан дослідженості проблеми впливу засобів масової інформації на соціалізацію населення, зокрема підлітків у теоретичних джерелах.

За результатами теоретичних студій визначено сутність понять: «соціалізація особистості», «вплив засобів масової інформації на соціалізацію особистості». Виявлено, що «негативний вплив засобів масової інформації на соціалізацію» – це поширення мас-медіа деструктивної інформації, яка зумовлює порушення в підлітків зв'язків і стосунків із соціальним оточенням, відхід їхньої індивідуальної та колективної поведінки від загальновизнаних суспільних моральних норм і правил, формування таких якостей, що гальмують/руйнують соціалізацію особистості.

Уточнено дефініцію «подолання негативного впливу засобів масової інформації на соціалізацію особистості», що полягає у цілеспрямованій діяльності соціального працівника щодо формування в особистості готовності розпізнавати та протидіяти за допомогою різноманітних технік і прийомів руйнівним впливам засобів масової інформації.

Результати теоретичного аналізу засвідчують значний інтерес науковців до проблеми соціалізацію особистості і впливу мас-медіа на формування її особистісних якостей.

Відповідно другого завдання дослідження охарактеризовано сутність негативного впливу масової інформації на стан соціальної захищеності населення.

З'ясовано, що медіа-ресурси (мережа Інтернет, телебачення, радіомовлення, преса, відеопродукція) продукують і поширюють інформацію, що впливає на становлення цінностей і моделей поведінки особистості.

Проаналізовано позитивні та негативні впливи на соціалізацію засобами мас-медіа в умовах інформаційного суспільства. До позитивних впливів відносимо: розширення світогляду, формування просоціальної поведінки, зміни емоційного фону, сприяння формуванню комунікативних умінь і навичок, можливості для рекреації.

Виокремлено негативні наслідки впливу мас-медіа на соціалізацію підлітків, а саме: формування залежності від певного засобу масової інформації та соціальних стереотипів; прийняття асоціальних моделей поведінки (насильство, жорстокість, споживацтво). З'ясовано, що надмірне захоплення засобами мас-медіа, недотримання правил безпечної роботи в мережі Інтернет призводить до зниження їхньої фізичної активності й соматичних захворювань, віктимізації підлітків; деформації їхніх пізнавальних інтересів, відмежування від реального життя (навчання, розвиток).

У третьому завданні дослідження виокремлено та схарактеризовано критерії підвищення соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації (когнітивний, мотиваційно-ціннісний, діяльнісний). Відповідно до цих критеріїв обґрунтовано показники: обізнаність підлітків із різними видами мас-медіа; знання про негативні й позитивні наслідки впливу засобів масової інформації на особистість; здатність і готовність до критичного аналізу інформації мас-медіа (когнітивний критерій); цінності, що домінують у системі ціннісних та світоглядних орієнтацій підлітків; уміння критично оцінювати інформацію мас-медіа та співвідносити її із власною моделлю соціальної поведінки; мотивований вибір джерел і змісту інформації (мотиваційно-ціннісний критерій); здатність підлітків до планування у використанні засобів масової інформації та саморегуляції в інформаційному просторі; залучення підлітків до різних видів просоціальної діяльності:

навчання, саморозвиток, творчість, заняття спортом, спілкування в реальному житті (діяльнісний критерій). Виявлено та уточнено рівні (низький, середній, високий) подолання негативного впливу засобів масової інформації на соціалізацію підлітків.

Четвертим завданням дослідження розроблено методика дослідження ролі засобів масової інформації у підвищенні соціальної захищеності населення. Змістово-методичне забезпечення впровадження соціально-педагогічних умов подолання негативного впливу засобів масової інформації на соціалізацію підлітків, розглядаємо як комплекс мети, завдань, змісту, форм і методів доцільно організованої діяльності соціального педагога на засадах системного, особистісно орієнтованого підходів.

З'ясовано, що до ефективних форм роботи соціального педагога у закладах загальної середньої освіти і соціального працівника у неурядових організаціях із профілактики та подолання негативного впливу засобів масової інформації відносимо: соціально-просвітницький тренінг, «мозковий штурм», дискусія, рольові ігри, індивідуальні завдання, творчі проекти та інші; методи (формування свідомості, організації та стимулювання діяльності) і форми індивідуальної (бесіди, консультації, «case-study», виконання індивідуальних творчих проектів) та групової соціально-педагогічної роботи з підлітками (соціально-просвітницький тренінг, дискусії, рольові ігри, конкурс з написання творчих робіт) та їхніми батьками (лекторій, круглий стіл), діагностичні процедури.

Відповідно до п'ятого завдання дослідження обґрунтовано соціально-педагогічні умови підвищення соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації і здійснено їх експериментальну перевірку. Результати дослідження засвідчили суттєву відмінність щодо сприйняття інформації підлітками контрольної та експериментальної груп. Порівняльна характеристика цих результатів підтверджує позитивні зрушення у підлітків експериментальної групи за всіма критеріями: когнітивним, мотиваційно-ціннісним, діяльнісним. Позитивна динаміка простежується на високому та

середньому рівнях. Для низького рівня характерними є незначні зміни. У респондентів контрольної групи визначено деяку позитивну динаміку, що пов'язуємо із педагогічними впливами в освітньому середовищі школи загалом, просвітництвом батьків. Отримані результати свідчать про ефективність впроваджених соціально-педагогічних умов підвищення соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підвищення соціальної захищеності населення під впливом засобів масової інформації. Перспективними напрямками можуть бути: розширення змістового компонента і розроблення методики формування умінь і навичок критичного аналізу інформації, отриманої за допомогою мас-медіа підлітками та молоддю відповідно до їхніх вікових особливостей і ситуації соціального розвитку; професійна підготовка соціальних працівників до подолання негативного впливу засобів масової інформації на поведінку та діяльність підлітків; взаємодія закладів освіти та неурядових організацій і сім'ї щодо подолання негативного впливу засобів масової інформації на особистість.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Абдюкова Н. В. Психологічні особливості соціалізації сучасного підлітка : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07 / Київський національний університет ім. Т. Шевченка. Київ, 2000. 264 с.
2. Авдеева Н. Н., Фоминых Н. А. Психологическое воздействие телерекламы на детей. *Психологическая наука и образование*. 2002. № 4. С. 53–62.
3. Акусок А. Соціалізація особистості як психолого-педагогічна проблема. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2005. № 1. С. 23–25.
4. Алексеева О. Р. Соціалізація підлітків на основі художньо-естетичних традицій етнокультурної спільноти Донбасу : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2011. 20 с.
5. Алексеенко Т. Ф. Виклики глобалізації у сучасних соціально-педагогічних тенденціях і проблемах. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді*. 2006. Випуск 9. С. 7–18.
6. Алексеенко Т. Ф. Мас-медіа індустрії дозвілля як соціально-культурний феномен. *Педагогічні та рекреаційні технології в сучасній індустрії дозвілля* : матеріали міжнар. конф., м. Київ, 2004. С. 38–45.
7. Алексеенко Т. Ф. Соціалізація особистості: можливості й ризики. Науково-методичний посібник. Київ: Педагогічна думка, 2007. 152 с.
8. Алексеенко Т. Ф. Сучасне сімейне виховання: концептуалізація ідей теорії та практики: монографія. Київ, Умань : ФОП Жовтий О.О., 2016. 437 с.
9. Алексеенко Т. Ф., Кушнарьев С. В. Ризикована поведінка : посібник. Вінниця: Фірма Планер, 2013. 172 с.

10.Алексеевко Т. Ф. Зміст соціальних очікувань сучасних старшокласників і соціально-педагогічні проблеми їх регулювання. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. Луганськ, 2011. № 3. С. 78–83.

11.Алексеевко Т. Ф. Мотивація й цінності групування школярів у малі групи. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. Луганськ, 2010. № 2. С. 24–30.

12.Алиева М. А., Гришанович Т. В., Лобанова Л. В., Травникова Н. Г. Я сам строю свою жизнь. Тренинг развития жизненных целей. СПб. : Речь, 2007. 216 с.

13.Ананьев Б. Г. О проблемах современного человекознания. СПб. : Питер, 2001. 263 с.

14.Андреева Г. М. Социальная психология. М. : Изд-во Моск.ун-та, 1980. 415 с.

15.Апостолова Г. В. Про наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. № 9–10. С. 1–3.

16.Арефьев В. Г. Здоров'я підлітків і рухова активність. *Вісник Чернігівського національного педагогічного університету*. Серія: Педагогічні науки. 2014. № 118 (3). С. 6–10.

17.Афанасьєва В. В. Педагогічна профілактика агресивної поведінки підлітків в умовах загальноосвітньої школи. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2010. № 2. С. 55–62.

18.Афанасьєва В. В. Соціально-педагогічна профілактика девіантної поведінки підлітків у діяльності загальноосвітньої школи : автореф. дис. ... канд. пед. наук : 13.00.05. Луганськ, 2011. 21 с.

- 19.Афонов А. П. Социализация индивида как субъективно-объективный процесс: монография. Донецк: ДонГУЭТ, 2001. 232 с.
- 20.Байярд, Роберт Т. Ваш беспокойный подросток: практическое руководство для отчаявшихся родителей. М.: Семья и Школа, 1995. 224 с.
- 21.Балакірева О., Галустян Ю. Здоров'я та поведінкові орієнтації української молоді: соціальний вимір. К. : Укр.ін-т соц. досліджень, 2005. 256 с.
- 22.Барахтян М. М. Соціальна педагогіка: Навч.-метод.посібник / М.М.Барахтян, О.В.Безпалько, А.Й.Капська та ін. К.: Ін-т змісту і методів навчання, 1998. 220 с.
- 23.Баришполець О. Т., Найдьонова Л. А. Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід. К. : Міленіум, 2010. 440 с.
- 24.Батьки, діти та медіа: путівник із батьківського посередництва / О. Волощенко, О. Мокрогуз. Київ: ЦВП, АУП, 2017. 79 с.
- 25.Башкирова Н. Современный ребенок и его проблемы. Детский сад, школа, телевизор, дом, интернет, улица. СПб. : Наука и Техника, 2007. 240 с.
- 26.Безпалько О. В. Організація соціально-педагогічної роботи з дітьми та молоддю у територіальній громаді: теоретико-методичні основи: монографія. К. : Наук. світ, 2006. 363 с.
- 27.Безпалько О. В. Розвиток соціальної активності особистості у дитячому об'єднанні. *Вісник психології і педагогіки*. 2012. Вип. 8. С. 3–16
- 28.Безпалько О. В., Капська А. Й., Вайнола Р. Х. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи / заг. редакція А.Й. Капської. К. : ДЦССМ, 2002. 164 с.
- 29.Бех І. Д. Виховання особистості: У 2 кн. К. : Либідь, 2003. Кн. 2: *Особистісно орієнтований підхід: науково-практичні засади*. 2003. 344 с.

- 30.Белікова Ю. В. Формування гендерних ідентичностей рекламою : автореф. дис... канд. соціол. наук: 22.00.04. Харків, 2007. 20 с.
- 31.Білецька І., Гаміна Т. Вплив організованого вільного часу на становлення особистості учня. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2007. № 3. С. 30–33.
- 32.Бісовецька Л. А. Роль засобів масової комунікації у формуванні особистості учня. *Іноватика у вихованні*. Зб. наук. праць Рівненського державного гуманітарного університету. 2015. Вип. 2. С. 128–133.
- 33.Блинова О. Є. Поняття «стереотипу» у просторі наукових категорій. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Психологічні науки*. Херсон: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Вип.1. Том 2. С.7-11.
- 34.Богданова І. М. Соціальна педагогіка: навч. посібник. К. : Знання, 2008. 343 с.
- 35.Богомолова Н. Н. Социальная психология печати, радио и телевидения. М. : изд-во МГУ, 1991. 127 с.
- 36.Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. СПб. : Питер, 2008. 598 с.
- 37.Брайант Дж, Томпсон С. Основы воздействия СМИ. М. : Изд. дом «Вильямс», 2004. 432 с.
- 38.Бугайова Н. М., Цап В. Й. Профілактика Інтернет-залежності обдарованих дітей. *Інноваційні технології навчання обдарованої молоді: матеріали міждисциплінарної науково-практичної конференції (м. Київ, 02-03 грудня 2009 р.)* Київ, 2009, С. 37–41.
- 39.Булах І. С., Алексєєва Ю. А. Розвиток моральної самосвідомості особистості: соціально-психологічний тренінг. К., Національний педагогічний університет ім. М.П. Драгоманова, 2003. 73 с.

40.Бурейчак Т. С. Конструювання гендерних ідентичностей в дискурсах реклами : автореф. дис. ... канд. соціол. наук: 22.00.04. Київ, 2007. 20 с.

41.Бурім О. В. Взаємодія сім'ї та школи у вирішенні питання мінімізації деструктивного впливу сучасного медіасередовища на особистість. Науковий Вісник Донбасу. 2010. № 4. Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/nvd_2010_4_8

42.Вайнола Р. Х. Курс лекцій із дисципліни «Технології соціально-педагогічної роботи». К.: КМПУ імені Б.Д. Гринченка, 2008. 159 с.

43.Вайнола Р.Х. Классифікаційні підходи до характеристики технологій соціальної та соціально-педагогічної роботи. URL: <http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/123456789/7259/1/Vaynola.pdf>

44.Вакуліч Т. М. Психологічні особливості поведінки підлітків у мережі Інтернет. *Збірник наукових праць Інституту психології ім. Г.С.Костюка АПН України*. К., 2006. Вип. 2. Т.8. С. 41–47.

45.Вакуліч Т. М. Психологічні чинники запобігання Інтернет-залежності підлітків: дис. ... канд.. психол. наук : 19.00.07 / Центральний інститут післядипломної педагогічної освіти АПН України. Київ, 2006. 269 с.

46.Варенников Я. Воспитывать культуру критического мышления. *Высшее образование в России*. М., 2001. № 6. С. 140–141.

47.Васкан І., Захожий В., Захожа Н., Мацкевич Н. Науково-методичні основи розвитку рухової активності підлітків у позаурочній діяльності. *Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві*. 2016. № 1 (33). С. 40–46.

48.Ваховский Л., Савченко С. О содержательной стороне социализационного процесса в современных условиях. *Соціальна педагогіка: теорія та практика*. 2005. № 1. С. 4–8.

49.Вачков И. В. Основы технологии группового тренинга. Психотехники: Учебн. пособие. М. : Изд-во «Ось-89», 2003. 224 с.

50.Великий тлумачний словник сучасної української мови / Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. К. : Ірпінь: ВТФ «Перун», 2001. 1440 с.

51.Веретенко Т. Г., Снітко М. А. Детермінанти формування безпечної діяльності молоді в Інтернет-мережі. *Wspolczesne determinanty bezpiecznstwa*. Gliwice : Gliwicka Wyzsza Skola Przedsiębiorczosci, 2011 С. 215–220.

52.Виноградна О. В. Психологічні чинники сприйняття молоддю епізодів насильства в художніх фільмах: дис. ... канд. психол. наук : 19.00.07. Інститут психології ім. Г.С.Костюка АПН України. Київ, 2007. 231 с.

53.Винтерхофф-Шпурк П. Медиапсихология. Основные принципы. Х. : Изд-во Гуманитарный центр, 2007. 288 с.

54.Вілкова О. Ю. Конструктивні та деструктивні функції гендерних стереотипів: : дис. ... канд. социол. наук : 22.00.04 / Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Київ, 2005. 232 с.

55.Волківська Д. А. Розвиток лідерського потенціалу студентського активу в університетському середовищі: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / Київський університет імені Бориса Грінченка. Київ, 2016. 455 с.

56.Волошина Н. В. Формування комунікативної компетентності старшокласників. *Проблеми загальної та педагогічної психології*. 2002. Том IV, ч. 4. С. 73–76.

57.Выготский Л. С. Вопросы детской психологи. СПб. : Союз, 1997. 224 с.

58.Выготский Л. С. Педагогическая психология. М. : Педагогика-Пресс, 1996. 536 с.

59.Гейдар Л., Довбах Г. Соціальна реклама та інформування з проблеми ВІЛ/СНІД в Україні: можливості впливу на зміни в поведінкових практиках. *Соціальна педагогіка: теорія і практика*. 2006. № 2. С. 72–81.

60.Гендерна соціалізація сучасної жіночої молоді: монографія / Харченко С. Я. та ін. Луганськ: ДЗ «ЛНУ ім. Тараса Шевченка», 2009. 318 с.

61.Гласс Дж., Стэнли Дж. Статистические методы в педагогике и психологии. М.: Прогресс, 1976. 496 с.

62.Говорун Т.В. Соціалізація статі та сексуальності: монографія. Тернопіль: Навчальна книга, 2001. 240 с.

63.Голованова Н. Ф. Общая педагогика. СПб. : Речь, 2005. 315 с.

64.Голубєв В. О., Гавловський В. Д., Цимбалюк В. С. Інформаційна безпека: проблеми боротьби зі злочинами у сфері використання комп'ютерних технологій: монографія / за заг. ред. пр. Р. А. Калюжного. Запоріжжя: Просвіта, 2001. 252 с.

65.Голубєва М., Польська Ю., Приходькіна Н. Гендерні стереотипи очима державних службовців: неоднозначність сприйняття. *Актуальні проблеми психології*. Київ, 2009. Том 7. Випуск 18. С. 77–81.

66.Гольдштейн А., Хомик В. Тренінг умінь спілкування: як допомогти проблемним підліткам. Київ: Либідь, 2003. 520 с.

67.Гончаренко С. У. Український педагогічний словник. Київ: Либідь, 1997. 374 с.

68.Гончаренко Т. Підліток: як йому допомогти. К. : Редакції загальнопедагогічних газет, 2004. 120 с.

69. Горальський А. Правила тренінгу творчості: Метод. посібник. Львів: ВНТЛ, 1998. 52 с.

70.Горошко Е. Интернет и становление информационного общества в Украине. *Соціальні виміри суспільства. Збірник наукових праць Інституту соціології НАН України*. Київ, 2009. Випуск 1(12). С. 407–417.

71.Glicksman, L.&Smythe C. A review of school-based drug education programs. *Controversies in the addictions field*. (pp.175-183). Dubuque: Kendall-Hunt.

72.Suler, J. (2004). Computer and cyberspace addiction. *International Journal of Applied Psychoanalytic Studies*, 1, 359–362.

73.The Impact of Internet Pornography on Adolescents: A Review of the Research / E.Owens, R.Behun, J.Manning, R.Reid (2012). URL: [http://psych.utoronto.ca/users/tafarodi/psy427/articles/Owens%20et%20al.%20\(2012\).pdf](http://psych.utoronto.ca/users/tafarodi/psy427/articles/Owens%20et%20al.%20(2012).pdf) (дата звернення 10.10.2013)

74.Young, K.S. (2004) Internet Addiction: The consequences of a new clinical phenomena. In *Psychology and the New Media*. K. Doyle (Ed). (Vol. 46, pp. 1–14).